

ИЗЛАЗИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
за 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
или 1 КРУНА

Прегилату примају све
поште у Србији и
иностраниству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. Богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

НА УСКРС

Освануло јутро красно,
Оскочило сунце мило,
Позлатило исток плави
И природу поздравило.

Природа се пробудила
Из зимскога дуга сана,
Оденута цвећем шарним
А росицом окупана.

А људи су насмејани,
На лицу им радост блиста,
Све у руху свечаноме
Васкрсење славе Христа.

*

Ускрс, дан значајан, дошао је данас,
Васкрсао онај, што ј' и страд'о за нас,
Онај што је рођен за људе једино
Из гроба се данас горе небу вин'о.

* * *

Одваљена гробна плоча, фарисејска стража пала,
Спаситељ је васкрсао и земља је задрхтала.
А са неба доле слеће анђо мира, анђо среће,
На гробне се двери пење,
И људима објављује Исусово васкрсење.

Победила ј', као увек,
Вера чиста;
Наука је божанствена
Спаса Христа.

Свуд поникла где је Христос
Светом сеја;
Пропала је лажна вера
Фарисеја.

* * *

Прославите Ускрс, послушајте Христа,
Ваша савест, људи, биће увек чиста!...
Ви што мучан живот проводите сада,
Верујте у ускрс свију својих нада!
И ви што вам душа залутала греша,
Науку Христову од сад радо чујте,
Сви у ускрс правде, истине верујте,
Дан велики овај све нека вас теши!

* * *

Са црквице тихо звона брује,
„Христос васкрсе!“ у цркви се чује;
И у дому где смо за сто сели,
„Христос васкрсе!“ при чаши се вели;
И на путу свуд у сваком крају
Данае зборе, кад се поздрављају:
„Христос васкрсе!...“

* * *

„Христос васкрсе!“ цели свете,
Нек Христова живи вера,
Нек се правди венац плете,
Нек нестане лицемера!

Нек на земљи живи свако
К'о што Христос проповеда,
Онда ће се живет' лако,
Неће живот бити беда.

„Христос васкрсе!“ данас свима:
И што плачу и што пате...
„Христос васкрсе!“ цели свете,
„Христос васкрсе!“ Србе брате!...

Београд, Априла 1899.

Влад. Станцировић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ЧИСТ ВАЗДУХ

У пољском језику има некако „ш“ које није ни „ш“ ни „с“, него нешто средње између та два слова; Пољаци га изговарају онако меко као што наши Ужичани изговарају „сј“ у речима: „сјећи, сјекира, сјено“, итд.

Било је то некако одмах по Ђурђеву-дне.

Једно јутро, око осам сахата, сретнем ја на улици неког врло доброг пријатеља, и с њим још тројицу познаника.

— Ха, врло добро! учини он кад ме угледа. Хајде и ти с нама!

— Куда? упитах ја.

— До Р—а, одговори први од оне тројице.

— Охо! учиних ја мало зачуђено.

— А што се ти опет чудиш? рече ми други од оне тројице. Ту нема ништа чудно!

— Хајде, хајде! понови мој пријатељ. Тамо нам се спрема и ручак.

— Пече се јагње на ражњу, додаде трећи од оне тројице.

— Па добро, хајдемо! рекох ја.

И сви се упутисмо на железничку станицу.

*

Дан беше диван. Ведро, тихо, нигде ветрића, а осећаш неку пријатну свежину. Воз већ одмакнуо далеко од вароши

— Ала се то зелени! узвикну други од оне тројице, гледећи кроз прозор од вагона треће класе у ком смо се возили.

— Дивота! рече први, вирећи на други прозор. Како то све буја! Чисто видиш како расте она трава и гора!

— Па види, брате, каква је то ведрина, па свежина, па чист ваздух, па... поче трећи па нешто запе и не умеде довршити.

— Ох, ох, ох! Божје лепоте! прихвати други. И ми ово не уживамо! Забијемо се у затворене собе, или у какву кафанчину, па седимо ту и дан и ноћ, удишемо онај дим, онај смрад, гушимо се у загушљивом ваздуху, трујемо се.

— Затвори, брате, тај прозор! обрецну се на ме мој пријатељ, кад смотри да сам отворио један прозор, да мало изиђе онај ужасан смрад од силнога зноја, свакојака дувана и неке лотиње што се обично осећа по свим вагонима треће класе.

— Али, молим те, заустих ја, видиш како је загушљиво...

— Та затвори га, до ђавола! узвикну онај други, па га сам затвори. Видиш ли како дере промаја! Зар хоћеш да пропаднемо?!

Ја слегох раменима и не рекох ништа на то.

— Кад дођемо у Р, нападаћемо се и надисати чиста ваздуха колико ти душа иште, рече мој пријатељ блаже (ваљда се покајао што се мало пре онако обрецнуо), па настави: — Ја сам, брате, тврдо наумио да од сад што чешће излазим на чист ваздух, јер баш осећам да ми веома шкоди што се не никуд мичем, што се не крећем.

— Вала, брате, шкоди и мени! рече први.

— А зар мени прија? прихвати трећи. Ја сам јуче опет пљувао крв.

— Нас лепо убија наше непрекидно седење, рече мој пријатељ, па и ово силно пушење: све цигару за цигаром.

— Па и пијемо брате много, рече онај други; особито много љуштимо ону ракичину.

— Та оно је, болан, сам шпиритус! додаде први. Мени очи искачу изјутра од ужасна кашља, све од оне шпиртуље.

— Ја сам, брате, увек говорио и увек ћу говорити, да је чист ваздух први услов за живот. То јест, није ни услов, него нешто више! Чист је ваздух циркулација здрављч. есенција живота — једном речи: сам живот! Ја, браћо, обожавам чист ваздух. Ено, ено! Погледајте само ону лепоту! додаде, показујући руком на зелене њиве, ливаде и шумарке поред пута, па као у неком заносу заврши: Та ја немам речи, да се довољно изразим!...

*

Воз стаје код Р - а под брдом.

Ту изидосмо из вагона и упутисмо се горе к механи сеоској, у којој беше наручен наш ручак.

Ишли смо уз брдо врло лагано, и није прошло ни пет минута, а већ смо били горе.

— Гледајте, људи, како је то красан изглед! рекох ја и показах им руком на доиста врло лепу околину.

— Дивно! извикну први.

— Божанствено! додаде други.

— Величанствено! задиви се трећи.

— Рај Божји! рече мој пријатељ.

— Знате шта, браћо? рече трећи. Сад је тек једанаест сахата. Рано је за ручак. Ја предлагем да најпре прођемо по овој лепој околини, па кад буде дванаест, да се вратимо амо на ручак.

— И ја гласам за то! викнух ја.

— Каква вас проходња снашла?! повика онај други. Станите да дахнемо мало!

— Јест, јест, прво да се одморимо, прихвати мој пријатељ. Хајдемо ми у механу.

— У механу, у механу! повикаше први и онај други, а трећи погледа у мене шта ћу ја рећи.

— Немојте, људи, у механу, вичем им ја, него да седнемо онде на ону меку траву, под оним орахом. Гледајте како је под њим дебео хлад!

— Какав орах! Каква трава! Какав хлад! повика онај други. Онде је сама влага. Нећу ја да се разболим!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

— А оно барем да седнемо пред механом, на докшат, рече трећи готово бојажљиво.

— На докшату је, брате, промаја! рече му мој пријатељ.

— Бога ми, и мени шкоди промаја, додаде онај други. Никако на докшат! Хајдемо ми унутра!

— Механција! Деде пеци пет кава! наручи мој пријатељ кад уђосмо у једну собу, у коју нас уведе механција а у којој је силно заударала мемла, помешана са смрадом од шоме и дуванскога дима.

— И пола литра шљивовице, али нек је добра! наручи онај други.

*

— Та устајте већ једном! Докле ћете седети! узвикнух им ја готово очајнички, а већ не знам по који пут.

— Седи, брате, ако ти се седи! повика на ме онај други неким као полупромуклим гласом... Остави нас на миру! Што си нас окупио? (Он је сад изговарао „ш“ и „с“ доста налик на оно пољско „ш“).

— Али, за име Бога, ово је већ ноћ! Измаћи ће нам воз; тек што није дошао Та како вам се не досади седети непрестано? Како сте јутрос засели ту, нисте се ни један макли. Изиђите бар мало пред механу, на чист ваздух.

— Ја об-ожавам чист ваздух! рече онај други. Али сад не треба излазити. Има влаге, ноћ је.

— Та седи ту, брате! осече се на ме мој пријатељ, а и његово је „с“ нагињало мало на пољски изговор. Сад ћемо! Шта нас једнако зивкаш! Сто си пута устајао и звао нас да некуд идемо. Пресело нам је и ово што смо мало сели и што смо појели.

— И што смо попили! додаде онај други, изговоривши „ш“ потпуно на пољски начин

У том се чу јака писка локомотиве под брдом.

Они се мало као пренуше, погледаше један у другог, дигосе се као преко воље иза стола и зовнуше механцију те му платише трошак.

Кад смо изишли из механе беше се сасвим смркло. Којекако спустили смо се низ оно брдо и попели се у вагон, наравно, опет треће класе, у ком се осећао већ онај познати смрад, и на ком су сви прозори били добро затворени.

*

— Па опет, брате, лепо смо се провели! рече ми мој пријатељ, кад смо изишли из вагона на железничкој станици.

— Ништа ти нема леп ше од чиста ваз-духа! чу се неко од оне тројице, што беху измакли пред нама хитајући да ухвате трамвај.

— Ја, бра-шо, об-оша-вам шист ваздух! узвикну онај други, изговарајући „ш“ и сувише на пољски начин и умећући га и где треба и где не треба.

Први и трећи докопаше га испод руке, па

сва тројица дотетураше се некако до трамваја и срећно се попеше нањ.

— Ши-вио шист ваз-дух! чу се још једном узвик оног другог, и трамвај одјурни на једну страну.

Ја и мој пријатељ одосмо на другу страну. Он ми је узгред непрестано говорио: како му је „овај данашњи излет много добро чинио“, и како ће од сад што чешће правити оваке излете.

12—IX—99.

Леон.

ГДЕ ПОМОРАЊЕ ЗРУ

од

Н. А. Љејгина

(НАСТАВАК)

LXXI

Капетану одмах доставише да је у кајути паника. Он одмах сиђе доле и на тешке јаде умири путнике. С Николе Иванића и Коњурина на силу скидоше спасоносне котурове. Капетан им је нешто дуго разлагао на талијанском, претио им прстом, показивао на небо; али они не разумеше ништа од свега тога. За све време говора капетанова Глафира му је викала руски:

— Изроде, зликовче, убицо! На вешала би требало капетане, који возе путнике у извесну смрт!...

Капетан опет није њу разумео, него још једном показа на небо и свечано се удали из кајуте.

Контролор са послугом старао се да освети ону даму у црном оделу, што је пала у истерију. Давао јој је да мирише шпиритус, појио ју је селтерском водом и коњаком. Та дама беше Немца. Око ње се нађе Енглез у шотландском оделу и говораше јој погрешним немачким језиком, да не раскопчава мидер, него на против да се стегне, јер морска болест долази од стомака. Он је шта више почео да демонстрира, како би то требало учинити: скиде кајиш са бинокла, и стеже се преко преника; али на мах застаде, избечи се, поднесе устима цепну мараму и посрћући пође степеницама, да би изишао из кајуте. И њега снађе морска болест.

Николај Ивановић је чувао жену. Њему није било зло. Он је непрекидно мољакао жену:

— Глаша, голубице, претрпи се још мало. Ево, скоро смо у Неапољу. Земљаче! Оћемо ли бити скоро у Неапољу? запита он контролора.

— По распореду требало би да смо тамо кроз три четврти сахата; али ветар дува правце на нас. Један час требаће нам да идемо у сваком случају.

— Још час, још час мучења! јаукну Глафира. — Ах, живодери! Бандити! Разбојници!

— Госпођо, покушајте ви како било да изиђете на палубу. Ја сам уверен да би вам добро чинио свеж ваздух и одблесак од воде, говорио је контролор Глафири, остављајући даму у црну оделу.

— Дајте ми руку и ослоните се на мене, а ја ћу вас одвести.

— Одмакни, одмакни, убицо! запишта с дивана Глафира и муну контролора ногом.

Међутим, ветар је све јаче беснио и потреси брода беху све већи.

После пола сахата сиђе у кајуту Коњурин. Глава му беше повезана џепном марамом.

— Обала, обала! радосно викну он. — Види се Неапољ!

Баш у исти мах брод се заљуља и он паде колико је дуг, затим се диже и клече пред старим Енглезом, што је раскорачен седео и сисао лимун.

— О, Господе! Боже! Овака бура, а он шалу збија, рече Николај Иванович. И опазивши Коњуринову повезану главу, додаде: — А што си ту мараму надео?

— Ветар ми однесе капу. Ја погледам за крму, а капа — фју! И сад се јамачно каква ајкула кицоши мојом капом. Умирите се, матушка, голубице! Дођите себи... Ево одмах ћемо на обалу! окрете се Коњурин Глафири.

Енглез у шотландском оделу врати се у кајуту сав блед, очи му се помутиле а усне помодреле као у мртваца. Он седе и стаде пипати пуле, затим раскопча преник и кошуљу, метну под мишку град и видевши колико је, стаде записивати у записницу.

Прође пола часа и брод стаде умањавати пару. Точкови су лагано ударали у воду и најпосле се сасвим зауставише и ако су таласи били велики као и пре. У сред фијукања ветра и хуке од таласа, с палубе се чула команда капетанова и вика морнара, што трчаху по палуби. Ускоро се зачу шкрипа гвоздених ланаца, нешто јако удари и потресе брод. Бацеше котву. Брод стаде у пристаништу, а таласи га кретаху тамо амо.

Коњурин истрчавши горе, поново сиђе у кајуту и саопшти:

— Стигли смо. стигли смо! Сад ће нас одмах спуштати у чунове.

— Е хвала Богу! уздахну Глафира и прибравши снагу подиже се с дивана и стаде доводити у ред своју одећу.

Скочише и Енглези, повалише своје огртаче да би се заштитили од кише, што је лила из неба. Два-три путника похиташе горе и одмах се вратеше натраг; размахујући рукама они живо говораху талијански осталоме друштву. Њихов је говор прилушкивао Енглез у шотландском оделу, па потеже свој барометар, одмахну главом и процеди кроз зубе неке енглеске речи. Николај и Коњурин узеше под руку Глафиру и поведоше је

ка изласку. Са степеница долете кондуктер и задржа их.

— Не може се сићи с брода, господо! Вратите се, рече он.

— А зашто? Због чега? окупише га питањима наши путници.

— Та ветар је врло јак и никакав чун не може стати уз брод, да вас изведе на обалу. Па и кад би стао опасно би било ићи на чуну изврнуо би се. И уз обалу су велики таласи.

— Господе! Па шта је ово? кука Глафира.

— Пред обалом смо, а на обалу изаћи не можемо.

— Ваља сачекати да ветар умукне. Небо се прогаљује и на истоку се већ види светло небо. Причекајте још мало, сад се већ не љуља као пре. Бацили смо котву, рече он Глафири, а ногама балансира, да не би пао.

— Зашто лажете, бестидниче! Сад се још горе љуља, одговори му она и паде на диван.

— Е, Капри, не било ти ни трага, ни гласа! куне Коњурин, па онда запита: — Па кад ми, дођавола, можемо изићи на обалу?

— А што се љутите, господо! Та од нас не зависи, и зато нисмо криви ми, већ време, стихија, ветар, море. Кад се стиша ветар, кроз четврт сата, ми ћемо вас спустити. У сваком случају, причекаћете још пола сахата на пароброду.

— Пола сахата? Још пола сахата! Изроди! Људоједи! Џелати једни! узвикује Глафира Семјоновна.

Таласи заиста беху мањи. Ветар се стишавао. Глафира је већ могла седети, а Коњурин — скупити своје гране с поморанџама. Николај Иванович узабра једну поморанџу и даде жени. Ова ољушти парче коре и стаде је сисати. Брод пушта пару и пишти. Прође један сат. Смркло се. На броду запалише лампе. Море се већ скоро смирило било. Најпосле улете у кајуту контролор и викну нешто талијански затим се окрете Коњурину и Ивановима и рече:

— Изволте на обалу. Капетан је знацима тражио парни бродич и на њему без опасности можете прећи на обалу.

Глафира се прекрети од радости.

— Хвала Богу! рече.

Сви похиташе из кајуте горе. Николај води жену. Коњурин иде с марамом на глави, с коралима на врату, а у наручју му цела шума од поморанџиних грана с плодовима.

Кад парни бродич пренесе путнике на обалу, рећи ће Глафира мужу:

— Нека је доста у проклетом Неапољу. Сутра идемо у Венецију.

— А ти рече, Глаша, да овде има псећа пенина, интересантна, вели јој муж

— Умукни! Не желим да сам више овде! Излежаћу се данас, а сутра — марш из Неапоља! строго рече она.

— Ах, да је само што пре да се дође до Петрограда и до жене! А шта би нам сметало да обиђемо ту Венецију, па да идемо право кући? напомену Коњурин.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

КЊИЖЕВНА ХРОНИКА

Приповетке Лазе К. Лазаревића. Свеска прва.
Издање Српске Књижевне Задруге

О Лази Лазаревићу писало се много, по свој прилици више но што је он сам писао, али и поред оних седам-осам студија различите каквоће још нису казане ни све главне, а камо ли све ствари. С малим изузетком то су најпростија констатовања, развијања општих места, онога што је било на домаку свакоме и што је сваки и без критичара могао опазити и схватити. Нека таква опажања већ су постала и банална (Лаза Лазаревић је отац новије српске приповетке, карташка соба у „Први пут с оцем на јутрење“, и још нека). Остаје да се уочи што је сложеније и финије, да се изведе одношај између писца и средине, да се покаже однос његова темперамента и његова живота под развојем приповедачка талента његова.

Г Љубомир Јовановић који је приредио ово издање и написао предговор од четрдесет и три стране, испунио је извесне празнине, и поред до сада најпотпуније биографије дао и неколико нових опажања. Г. Јовановић се до скоро бавио историјом и у књижевна истраживања унео је ону драгоцену особину наше реалистичке историјске школе, сувереност факта и савесно прикупљање најмањих појединости које доводе ближе истини. Он није оставио пропуштене ни записнике „Побратимства“ које је Лаза водио ни приватна писма његовим најближим и најмилијима. Без тих биографских података много би што-шта у Лазаревића остало тамно или недовољно објашњено. Однос његов према матери објасниће нам онај готово идолопоклонички култ породице у приповеткама његовим

Ту претежноост породице Г. Јовановић је запазио и као појав и као последицу. Мајка (ено је у „Ветру“ и у „Први пут с оцем на јутрење“), слаба здравља, после смрти очеве прима на своја слабачка плећа терет целе куће, једну велику парницу, и, жртвујући се за своју децу, изводи их на пут. У души детињој та слика болешљиве мученице оставила је дубок утисак, који није могла утрти ни наука „хладна ока“, ни борба живота, ни одстрањеност од куће. Када је у животу дошла у борбу породица, мајка као символ њен, са његовом личном срећом, са његовом љубављу према сиротој „Швабици“ — осећај дужности претегао је и смрвио срце Анино. У приповеткама то иде

скоро редовно: тако „Школска икона“, тако „Први пут с оцем на јутрење“, тако „Вертер“, тако „Он зна све“. У „Све ће то народ позлатити“ породица се истиче и над већим колективним бићем — отацбином. Можда је, поред главнога, томе био узрок у темпераменту Лазаревићевом, у зазирању од великих страсти и провала у које оне воде, у љубави према тихој, скромној срећи монотоног, уређеног домаћег живота који лагано тече без великих догађаја и без великих осећаја. Не само срећне жене но и срећни људи као и срећни народи немају никакве историје.

Та особита љубав према породици, тај кућни конзерватизам, тако да кажем, навео је Лазаревића да буде и неправичан према новом покољењу (људи „новога покољења“ данас су већ проседи и седи!) А значајно је да је и он сам спадао у то плодно, бујно и заслужно покољење наше, које се крајем шесетих и почетком седамдесетих година учио на великим школама, покољење чије одушевљење и љубав према науци и народу, отворену, смелу критику и широке хуманитарне тежње ми, овако иситњени, без идеја плитки и „практични“ не можемо да схватимо. — Трезвенији духови били су сити пуне романтике и плесњивих фраза шездесетих година. Романтизам, блажени романтизам, пошто је четрдесетих година одиграо своје у Француској и изашао из моде, пошто је прошао кроз немачке, а затим и кроз мађарске руке, дошао је нас да усрећи Тада је српска омладина носила душанке и мачеве, и сматрало се за нешто особито лепо заогрнут кабаницом, свирајући у фрулу, проћи главним улицама на чуђење добродушним новосадским пургарима и београдским мајсторима за ћепенцима То је било цветно доба Лазе Костића. С друге стране, нова струја се јавила и у науци, књижевности и политици европској. Шесете године најлепше су године нашега века: тада и нешто мало пре јављају се на пољу науке Дарвин, Спенсер Маркс, Миљ, Тен, Ренан, Клод Бернар, код Руса који су били наши духовни посредници са Западом: Чернишевски, Писарев, Доброљубов, на пољу књижевном Елиот, Такерај, Дикенс, Флобер, а Зола почиње своју славну каријеру, код Руса она сјајна плејада: Тургенев, Достојевски, Толстој Гончаров — све најкрупнија имена нашега века! Та струја је носила различито име: у Енглеској утилитаризам, у Француској позитивизам, у Немачкој материјализам, у Русији реализам. Имена не означају једну исту ствар, али скупа карактеришу онај критички дух, ону супрематију разума и култ истине и стварности. И како са идејама није исто што и са балама памука и бурадима зејтина, како за њих нема ни карантина ни савскога ђумрука, нови дух је, и као реакција болесној сентименталности и празнословном романтизму, и као модеран научни правац, као потреба времена и општа диспозиција духова, почео и у нас хватати корена. И као што је Доситејем краје Осамнаестог Века тадашњи рационализам ушао у наше друштво и књижевност, тако је ђенијалним Светозарем Марковићем

у то доба ушла у нашу загушљиву духовну атмосферу, у наш лењи и крмељиви Исток, здрава и свежа струја европскога реализма и у науци и у књижевности.

Лаза је тада био на Великој Школи, на којој је тај свети пламен тада буктао и на којој се никада доцније није гасио, њега захвата нова струја, и он преводи Фарадија, Гогоља и — Чернишевскога. Он је први у нас почео преводити славни роман „Шта да се ради“. У „Матици“ за 1869, у бројевима 30—33 и 35, штампао је уломак „Особењак“ (о Рахметову) и написао овакву напомену:

„Ево једнога уломка из чувенога романа Чернишевскога „Шта да се ради?“ Чисто је штета рећи, пред оном публиком која не зна Чернишевскога, да је ово роман: кад помислимо на какве је романе наша публика навикла. У њему нема ничега, што заноси љубиоце тајанствених прича. Заплет му је врло прост; а ево што и он сам каже... (слеђује један навод из Чернишевског).

„Овим је у неколико показано шта хоће Чернишевски својим романом. Он озбиљно и разбистрава помућене појмове и својим читаоцима показује пут којим се долази до благостања друштвеног. Најглавнија друштвена питања заступљена су у њему. Он гледа да удеси живот да се плаћа по заслугама: где се поред једнаког рада неће једном пресипати а други да скапава од глади. Његови јунаци су људи пуни рачуна, пуни озбиљности и пожртвовања за оно што вреди и њима и другоме. Чернишевски ствара у своме роману такве људе, којима неће црвенити образ ни у потоњим вековима.“

Далеко од тога да правим какав капитал од тога, мислим да се из одавде неоспорно даје закључити: да је Лазаревић прве своје погледе добио у новој школи, да га је нови правац отргав од романтике за коју је имао извесних предиспозиција, и да су га на руске реалистичке писце, на стазе реализма, упутили баш учитељи учитеља у „Школској Икони“!

Нова школа је приповедала у друштвеним наукама, у политици социјализам, у природним наукама и филозофији материјализам, у књижевности реализам. Лазаревићев погледи на књижевност мало су се променили, у главном остали исти, али у политици су постали другачији. Ново покољење је знало законе економскога развитка и са болом гледало пропадање наше сеоске задруге, немаштину у којој је народ стално падао, насиља која је од чиновништва трпио, и свим силама борило се противу тога. Лазаревић то није видео, или по урођеном оптимизму свом није хтео да види: његов поп није поп који сељацима продаје бакраче за бир и вуче се ноћу око сеоских вајата него узвишен тип нашега калуђера из Карађорђевог Буне, прост, искрен, честит, потпуно изједначен са народом; његови сељаци нису они кобни „домаћини“ који зеленаше, гњече своје сељаке и десна су рука

сваком полицијском угурсузлуку, него достојанствени, разборити, трезвени, одлични људи. Учитељ, представник новог правца је блед, необјашњен. Не знамо ни ко је, ни шта је био раније, ни шта мисли, ни како ради, чак ни како му је име. И какви су ти његови греси, који муте тај идилски, буколички, рајски мир у селу, и који су му навукли негодовање пишчево? Прво, неће да седи и да пије са кметом и осталим сеоским нотабилитетима; друго, саветује ковачу да не стоји на промаји; треће, прекорава Павла Ђерића што зверски бије марву; четврто наговара Јеротија Ковачевића да купи американски плуг. Чегат у има „деструктивног“? Није религиозан и неће да пева у цркви, али ни сам писац није религиозан, он је као и сва српска интелегенција у томе индиферентан, бар у приповеткама тако изгледа. Учитељ је само невешт и нетактичан у опхођењу са сељацима (Нежданов у „Новини“) и у место да изађе као одвратан он ме опомиње на Базарова у „Оцевима и Деци“, за кога Тургенев каже: „Мени се причињава личност јака, поштена, срдита, али ипак осуђена да пропадне зато што стоји у предворју будућности.“ И Г. Јовановић узима с разлогом у одбрану учитеља, кога се на крају крајева демократија у Србији нема стидети.

„Швабица“ се сада први пут штампа у овој књизи, и прва је приповетка Лазаревићева.

Ex ungue leonem! Ма да се доста јасно виде трагови почетништва и ма да је остала неуглађена и несређена, ипак се на њој опажају све врлине Лазаревићева писања. Из ње бије нешто силно, искрено, дубоко, тон прве младости, пре оног фаталног доба када се душа стврдне, а човек постане „нормалан“, то јест хладан, неосетљив, скептичан, неспособан како за добро тако и за зло. Љубав Србина медицинара према газдаричиној кћери Ани расте лагано, неосетно, са оном елементарном спором силином свију великих страсти. Љубавник, природњак, трезвен човек, врло добро види бесмисленост везе и безизлазно стање коме оне воде величину обавеза које на се навлачи, грех који миче себи на душу, али несвесно газди све дубље и дубље. Љубав се као свилен вео испреда из безброј танких жица, из малих, незнатних догађаја, из топлијих погледа живљих разговора, додира руком, из једне наглашене речи, из шуптања хаљине. Затим, праска страсти, искакања из обичних граница живота, варљива сањања вечите среће и љубави. И тужна прича, вечити предмет вечите песме, иде својим обичним током: тајанствена рука судбине која лопи слаба и трошна срца људска, дужност, стварност, луди случај каткада — сложено даве нежни *глави цвет*. И најзад, бољан епилог кратким тренуцима среће, немој радости и веселом смењу, растанак, хладан и суморан као јесење јутро, са сузама које ране отварају, са немим прекорима исплаканих очију који парају у дубину срца... И како је све то лепо, поступно и истинито изведено у овој и природној и драматичној и простој и дирљивој историји! Како се лепо осећа

да писац не прича туђу ствар према којој је лиричан онде где је ред, него историју своје душе, оно што је сам осетио и препатио!

Још једна ствар која подиже вредност „Швабици“, то је одеуство онога скоро редовнога оптимизма Лазаревићева оне филозофије доктора Пангласа у „Кандиду“: да је све што може бити боље у најбољем међ свима световима. Када читате Лазаревићеве приповетке, вас нешто стално опомиње на мелодраме и поучне повести: срећан случај или душевни преокрет окреће ствар на боље, грешници се поправљају или казне, добродетељ се награђује, и све се свршава не може бити боље. Тада вам падају на ум дела готово свију великих писаца, тада се сећате, као супротне крајности, речи једнога од највећих мајстора: „Уметност је озбиљна! Уметност је тужна!.. Сваки прави роман треба да отрује деликатне читаоце.“ А када вам црта оно обиље среће или бар илузије среће, онај идилички спокојан живот, вама пада на ум ваш сопствен живот, живот обичан, свакодневан, живот свију људи које познајете, међу којима живите, а најзад и велики источник мудрости Шопенхауер и његове горке речи: „Живот је вечити лов у коме се бића, час као ловљена час као ловци, крве око комада дивљачи који се пења бацају; рат свију против свакога; историја природног бола која се своди у ово: штети без побуде, увек страдати, увек се борити, затим умрети, и тако даље, у векове векова, док се кора наше планете не сљупи у најситније комаће.“

Књиге се не пишу за шеснаестогодишње девојчице које желе да се свака приповетка сврши свадбом и песмама; уметност није зато да ствара и развија илузије које се тако свирепе свете човеку. Уметност то је живот онакав какав је, без намештања и хотимичног зајмуривања, живот који није ни чист ни срећан — и отуда „Швабици“ јаче реалистичко обележје.

с.

ПОЗОРИШНА ХРОНИКА

Ика Вукићевић.

Тургењев описујући Санина, да би га што тачније представио читаоцима, означио му је само две-три црте и као карактерну одлику додао: „на нежност, нежност, нежност!“ У тој је речи био цео Санин, та је реч објашњавала цео карактер Санинов и та је реч била као главни мотив свих његових, онако чудноватих и пелогичничких, а тако човечних акција.

За Ику би човек (и ако није Тургењев, само који би Ику добро познавао) могао слободно рећи: „... на упечатљив, упечатљив, упечатљив!“

И такав се Ика показао од ране младости своје. Нико од његових другова није знао погодити: зашто је то добро, и ма да је био веома симпатичан и драг своме друштву, ипак услед те његове превелике осетљивости

ваздан су га пецкали и задиркивали. Ви знате ону онаску Игову:

„Cet âge est sans pitié.“

„J'étais petit, j'étais enfant, j'étais cruel.“*)

Ика је био још као дечак сав нервозан, што се тада звало „прзница“. Та његова нервозна и артистичка природа се манифестовала код њега врло рано и то на једини начин, на који се до скоро код српске младежи вештак испољавало: Ика је свирао на виолини, и свирао је дивно! Сваки, који је био ђак у Србији, зна колико је то једна драгоценост особина за „друштво“, те је Ика не само због своје бујне и врло живе нарави, него и због овог, сваком ђачком весељу, тако потребног талента веома често био у приликама, у којима су се његове лепе особине испољавале. Није, дакле, никакво чудо што се Ика, чим је стасао и замужао, окренуо ка књижевности, где се сви јачи темпераменти прво окушају.

Ту, још у првим редовима својим, Ика је се показао као и у детињству: нервозан и узнемирен. Само што он нити је знао куд му се ваља окренути, нити га је ико од његових другова, неукних и недораслих, знао мало по-саветовати. Како је баш тада, кад је Ика ступао у живот, Лаза Лазаревић био са свим освојио, то је и његова манира, (бар она што се звала „његова“) била ушла у моду. И Ика је са свим лако подлегао тој струји, тој жељи за „описервацијом“. Међутим он се свирепе јако варао; он није ни за длаку описерватор, јер га је његова осетљивост сврчавала да то буде. Ика је био богат сензацијама, и то се одмах види у његовим причама. Најмања ствар што је он примети изазива врло бујну и бурну сензацију у њему и он одмах од тога ствара слику, зато су његова дела пуна слика и сличица, јако лепих. Али на јад он *на њих* није обраћао пажњу, њега је још непрестано хипнотисала она мала опаска, што ју је још у почетку учинио.

Нема сумње да Ика не би могао остати на овом путу којим је пошао. Све би га ту кочило и све би му сметало, па би зато он у брзо и нагао да се свега тога ослободи. Он би најзад морао поћи за својим сензацијама, и тада би јамачно у српској књижевности створио нешто ново. Јер сам његов темперамент је био сасма нов међу савременим литераторима. Код њега су упечаји били тако силни да је он обамирао под њима, а сензације нису већ биле прсте, обичне сензације, него праве визије. Па је услед тога његов рад сваки носио и једну другу марку, својствену оваквим темпераментима: његова креација изгледа тренутна. Цео појав Икин и животни рад личи на једну — *варшину*.

Наравно све је то било у тако рудиментарном стању, да је тешко и сад а камо ли тада било опасити. Али кад би ми простор ове хронике допуштао, ја бих вам могао пуно места из његових дела навести, која доказују ово моје тврђење.

Овом приликом не могу, а да се овако јавно не појалим на његове „по књизи“ другове, који цуетише да он оде од нас, а они се не потрудише да његов рад опишу и објасне. Мало смешило за њих изгледа да говорим о Ики оно ја што су требали они одавно рећи. Јер, сем оних неколико баналних фраза (а Ика је тако мало био баналан!) разбацаних по разним листовима, нико се не помучи да Ику млађим појасима опише и представи. Да је он живео 60 година и писао којешта за пуних 30 година, он би данас био славан као Милан Јовановић или Александар Сандић, али је он био млад, талентиран и интересантан, па се за то за њ нико није заинтересовао. А ја баш сматрам да о оваковим људима треба више и чешће коју топлу реч рећи, по о људима слав-

*) То је доба без милосрђа. Бејак мали, бејак дете, — бејак свиреп.

www.mind.rs којима свет већ и онако доста говори. Овим сирочићима судбине, који су можда могли бити и срећни и славни и бољи од нас, па их је несрећан али пуки случај омео, ми се можемо још једино одужити пријатним сећањем. А сем тога, то је и човечно, јер ваља помислити: да ми данас нешто вредимо можда једино због тога, што *мих* нема, који би ваљада бољи били.

*

Публика је ипак радосно примила вест да ће се Икина два комадића давати у Позоришту. „Срећа и људи“ је већ раније даван и то је једна врло комична и врло пријатна епизодица, доста вешто драматисана. Смита јој једино мало и сувише помпезан, да не речем претенциозан наслов.

У овом се комадићу боље но ма где види та особина Икина, коју поменух: да најмањи детаљ изазива у њему силу сензације и из једне незнатне епизоде излеће као из ракетне гомила слика, које засветле силно и — ишчезну. Отидите да видите ову комедијцу па ћете се зачудити оној страшној живости којом је Ика умео ову, чисто фантастичну, епизодицу преставити: шта би радила једна београдска фамилија, кад би добила главни згодитак?

Друга је комедијца са свим оно што Французи зову „sainette“, само јој је предмет још простији. Али је и она веома пријатна, и има врло много локалне боје, што јој увећава драж.

Отац с ћерком чека сина да се врати с границе (време: други рат) и гори од нестрпљења да види тог јунака, који је освојио „горди град Ниш“, као што се ми с времена на време, не знам зашто извољемо изразити. Диван је тај отац са његовим резоновањем о политици! И како га је Веља лепо снимљо! Код њих се налази у гостима још једна девојка, па се баш десило к’о што ваља, да је ова гошћа заљубљена у домаћиновог сина, онолико исто колико и њена друга у неког предавача (у оно доба су девојке још волеле предаваче), саратника њеног брата. Не треба ни да вам помињем да су тек ти борци грдно заљубљени у ове цуре, што по ваздан чешљају тифтик, као што се то добрим патриоткињама и приличи.

Еле, изненада баче с бојна поља тај очекивани син и заставни гошћу саму, падне му на памет да се мало прошали, па како га она није познавала, он јој се изда за другог и исприча: како је његов друг заробио неку булу, лепу булу, па се њоме и оженио. Можете мислити какав „дешперат“ навали на срца девојачка. Наравно да се цела ствар разјасни и лепо сврши после 10 минута.

Публика се показала веома задовољна. Тога вечера је наше Позориште било право позориште. Приказ је био одличан у оба комада. Видите ли како су наши глумци прави уметници кад играју ствари које разумеју! Нарочито кад им се обрати мало већа нажња. У првом комаду Чича Илија и Милорад Петровић, а у другом Миљковић и његова кћи били су просто изврени. Кад би се сваки комад овако приказивао, мотли би у наше Позориште довести кога хоћете.

Тога вечера се давао и „Доктор Робин“, комад стар и познат, а доста и рђав, али згодан за продукцију глумаца. Гавриловић је играо Герика и био је врло добар, онакав какав би он требао и могао увек да буде. Те је тако цело ово вече сјајно испало.

Само је нешто било ружно. И то нам је покварило расположење тог вечера. Али бар то може послужити као доцна илустрације наше отпорне Управе. Дознао сам да је пок. Ика више пута молио да се још који пут даде његова комедија „Срећа и људи“ и да се приреди

и ова друга „Лена була“. У каквом се стању, сиромаш, налазио то би била права радост за њега, и то му ни један добар Хришћанин не би могао одбити. Али му је наша Управа то одбила. Зашто? Да му не би плаћала тантијему (на коју, узгред буди речено, ја држим да има права његова породица), а сад кад је приметила, колике је симпатије пробудила код публике према Ики његова несрећна и прерана смрт, онда се досетила да ову представу из његових комада приреди, као праву актуалност.

Какав сараф, какав сараф!

Spectator.

БЕЛЕШКЕ

ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

Нова књига „Путовања кроз Србију“ изашла је из штампе, цена 2 динара, у лепом тврдом повезу за цп. Књигу је саставио г. Мих. М. Радивојевић, војени рачун. у пензији

Садржај књиге раније је објављен преко разних листова и излишно је о богатој и корисној садржини сада говорити која ће бити корисна не само путницима и појединцима већ и свакој породици и радњи.

За оваку књигу одавно се осећала потреба код нас, јер је свака држава има.

Ми ову књигу препоручујемо радо сваком.

РЕПЕРТОАР НАРОДНОГА ПОЗОРИШТА

Улазнице за представе на сва три дана Ускрса могу се уз доплату добити на каси у петак и у суботу 16 и 17 ов. месеца, од 9 до 11 часова пре подне.

Недеља, 18 Априла: *Пут око земље*, позоришна игра у пет чинова, с предигром, написали А. Д’Енери и Жил Верн, превео с француског Душан Ј. Ђокић. Музика од Супеа.

Понедељак, 19 априла: Дневна представа: *Раскинућа*, чаробна позоришна игра у три чина, с певањем, написао Ф. Рајмунд, превео с немачког Милутин И. Стојановић. — Вечерња представа *Вазангазена*, драма у пет чинова, написао Краљ Судрака, по старо-индијском написао Емил Пол, превео с немачког Мих. Р. Поповић.

Уторник 20 априла: Дневна представа: *Ивова слава*, комад из нишког живота у четири чина, с певањем, по приповетци Ст. Сремца написао Веља Н. Миљковић. — Вечерња представа: *Мадам Сан-Жен*, комедија у четири чина, написали В. Сарду и Е. Моро.

Петак, 23 априла: *Краљица Јакоинга*, драма у пет чинова, написао Драгутин Ј. Илић

Субота 24 априла: *Мајстор Манол*, трагедија у четири чина, написала Кармен Силва, превели с немачког Н. Н.

Недеља 25 априла: Дневна представа: *Лионски улак*, драма у пет чинова, написали Моро Сироден и Делакур, превео с француског Милутин И. Стојановић. — Вечерња представа: *Две сиротице*, драма у шест чинова, с певањем, написали А. Д’Енери и Кормон превео с немачког превода Сава Петровић. Музика од Јенка.

Садржај: На „Ускрсе“ (песма). — „Чист ваздух“ — „Где поморанце зру“ (наставак). — „Књижевна хроника“. — „Позоришна хроника“. — „Белешке из књижевности и уметности“. — „Репертоар Н. П.“

Власник: Ст. М. Веселиновић. — Парна Радикална Штампарија — Уред.: Ј. М. Веселиновић